

MŁOT (80) *sb m*

o jasne.

sg *N* młot (23). ◇ *G* młota (7). ◇ *A* młot (10), Młota (1) [w znac. 2.]. ◇ *I* młot(e)m (30). ◇ *pl* *N* młoty (1). ◇ *G* młot(o)w (2). ◇ *A* młoty (1). ◇ *I* młotami (4) *Leop*, *BudBib* (2), *GosłCast*, młoty (1) *KochPs*.

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde XVI* (jeden z niżej notowanych przykładów) – *XVIII w.*

1. Narzędzie służące do uderzania, przybijania, kucia itp.; *malleus Murm*, *Mymer*¹, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *marculus Calep*; *tudes Cn* (79) : *Ia ko* (By) *Ian* y *byrnath* volunyszczy nyeszabyly *Dw* vyeprzu *robothlywemu Ianowy* [...] *mlothem ZapWar* [1511] nr 2052; śilny trzałk młotow słyżę: Alboć tu iest bliśko kowal *BierEz* L4v; *OpecŻyw* 139; *Murm* 149; *Mymer*¹ 29v; *LubPs* hhv; *BielKron* 234v [3 r.]; *Mącz* 205a, b; *GórnDworz* Bb5v; bo y kowalowi łacno o młot/ y flofárzowi o piłkę/ y kráwcowi o nożyce/ gdy iuz sobie wárftát zgotuie. *RejZwierc* 74v, 224; wieże twoie zburzy młotami [*malleis*] fwiemi (*marg*) Albo mieczámi. (–). *BudBib Ez* 26/9, *Iudic* 4/21; *SkarŻyw* 560 [2 r.]; *Malleus*, *Fabrile instrumentum notissimum, ita dictum, quod res duras molliat, quasi molleus: vel quod quae dura sunt, molliuntur ad ignem, ut malleis flagellantur.* – Młot. *Calep* 631b, 639a; *KlonWor* 42; [[*w inwentarzu złotnika*:] 6 młotów wielgich do rzemiesła należących, małych młotków 17 *InwMieszcz* 1585 nr 262].

W połączeniach szeregowych (4): Powiedz mi coś opuscił? (*marg*) Co Mnifzy opusćili. (–) [...] pług/ śiekierę/ cepy/ nákowálnią/ młot/ słydło/ drátwę/ kopidło *KrowObr* 141; w onym budowaniu nie słyżęc było áni młotá/ áni śiekieri/ áni żadnego naczynia żeláznego [*et mallei et securis, omne instrumentum ferreum non auditum fuit*]. *BibRadz* 1.Reg 6/7, 3.Reg 6/7; iż Kowal/ thákiesz Płátnerz/ álbo Słofarz/ ćiesłá/ y ci wżyfcy ktorzy ciężkim naczyniem robią/ zwyczáili fie ciężkie naczynie podnośić/ iáko iest młot/ kofsá/ drzewo/ topor/ cepy/ piłá *BielSpr* 2v.

W porównaniach (9): *RejZwierc* 256; Więc człowiek (poniewałz ćiałem iego ták duch włada/ iáko młotem kowal) duch iest *GórnRozm* A3; Pulsy iák młoty wewnątrz rozbiiáią *Mozg zápalony RybGęśli* D; rządzenie ludzi iest iáko śiekierá z młotem *SkarKazSej* 663a. *Cf* »kołatać jako młotem«, »jako młotem sklepać«.

W charakterystycznych połączeniach: młot gwałtowny, twardy (2), złoty (2), żelazny; *trzask młotow*; *młotem porażać, uderzyć*.

Zwroty: »kołatać jako młotem (do uszu, w uszy)« [*szyk zmienny*] (4): iáko [...] pobudzał ony Proroki swoie/ áby nań wołáli/ áby nań piłáli/ áby kołátáli iáko młotem do wízu iego *RejAp* 2v; *RejPos* 288v, 335; *RejZwierc* 182.

»młotem [co] kowác« (1): iáko gi [*tesak*] długo młotem kowác *GórnDworz* E6.

»przybić [kogo] młotem« (1): przybiłá go żelázny gwoźdzyem do zyemie przez fkronie młotem żelázny *BielKron* 49v.

»młotem robić« [*szyk zmienny*] (3): *GórnDworz* K2v; Závždy ráczéy fzukay zgody/ Niech zá cie f kacze kto młotem [żart. zam. młody] dobrze robi. *KochFr* 17; *Malleator* – Ten ktori młoten [!] robi. *Calep* 631b.

»jako młotem sklepać« (1): A wiátry iáko młotem/ ták to mocno fklepią. *RejWiz* 151.

»wyjść spod jednego młota« = *być takim samym* (1): Zwłazczá że choć w nim [*w groszu kuźni starorzymskiej*] rozne srebro y robotá, Zda się że z nálezym wyłzedł z pod iednego młotá. *CiekPotr*?(2v.

»młotami wyrażać [co]« (1): Kowal (czyni) hebel/ y robi (iy) w rzeżawiu/ y młotami wyraża iy [*operabitur in carbone, et in malleis*] *BudBib Is* 44/12.

»(z)bić młotem (na kowadle); młotem zbity« [*szyk zmienny*] (2;3): gwoźdzmi y młothámi zbił [*clavis et malleis compegit*] [*drzewo*]/ áby się nierozwáliło. *Leop Ier* 10/4; *BibRadz Is* 41/7; *Mqcz* 205b [2 r.]; *Malleatus – Młotem zbiti. Calep* 631b.

»[żelazo] młotem zbierać [= *uderzać*]« (1): *Stricturae, Skry* z rospalonego żelázá pierzchájące gdy go młotem zbieráją. *Mqcz* 421b.

Wyrażenie: »kowalski młot« [*szyk 1:1*] (2): Lewą ręką ięłá gwość/ á prawą kowálki młoth [*manum misit ... ad fabrorum malleos*; ręką ściągnęłá ... do kowálkich młotów *WujBib*]/ y zabiłá Sifarę *Leop Iudic* 5/26 [*przekład tego samego tekstu*] *SkarŻyw* 560.

Szeregi: »obuch i młot« (1): Ozdobę domu twego/ kóztowné roboty Obuchámi potłukli y twárdemi młoty. *KochPs* 109.

»młot ani siekiera« (1): kościół Sálomonow/ w którym młotá áni siekiery nigdy słyháć nie było *LatHar* 477. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

W przen (2) : o tę się sćkáę [*słowa apostołskie*] dopiero potym/ y to słomiánym młotem kuścić: nie bárzo zwoiuie. *CzechEp* 269.

Zwrot: »w serce kołatać młotami« (1): wserce mé kołacą/ twárdemi młotámi. *GosłCast* 48.

Przen (20) :

a) Narzędzie zagłady, zniszczenia, siła niszczyielska (16) : Iákoż się złamał y sćkrużył młot w słyfćkiey ziemie [*malleus universae terrae*]? *Leop Ier* 50/23; *GrzegRóżn* J3v; to czyni przez pochyby/ áby tym młotem raz w raz bijęcy tę twárdą sćkáę sćrcá nálezego rozrąził. *SarnUzn* D4; gdyż widzimy w iákicy to [*zachowanie języków i ust w poczciwości*] pyeczy v Páná iest/ á iáko się zázwdy táki kowal sćwoim wlápnym młotem bárzo poraża. *RejPos* 251v, Ooo5v; mocny to bowiem młot sćowo Boże/ którym pan Bog tę zmyślóną opokę Antychryłtá Rzymłkiego tłucze/ y kołáce *NiemObr* 161.

W porównaniach (8): Izali sćłowá moie nie sćá iáko ogień mowi Pan/ y iáko młot rozbiiájący kámień? *GrzegRóżn* Gv; *RejPos* A5, 76, 189v, 320; Ano cnothá/ áno sćtráłzna przylięgá/ áno bolące sćumnienie/ áno poczćiwa powinność iáko młotem poczćiwego człowieká tłucze *RejZwierc* 41v, 81, 184.

W charakterystycznych połączeniach: młot przerażający (3), rozbijający (2), tłukący, twardy; młotem porażać.

Wyrażenie: »(jako) młot ognisty« (4): kthore [*dekreta i wyroki pochodzące z ust Pana*] też piłmo ná drugim mieyłcu zowie młotem ognińtym przerażájącym opoki [*nunquid non verba mea sunt, quasi ignis, dicit Dominus et quasi malleus conterens petram Vulg Ier* 23/29; Izali sćłowá moie nie sćá iáko ogień/ mówi PAN: á iáko młot sćkrużący sćkáę *WujBib*]. *RejAp* 24. [14]; *RejPos* A5; *RejZwierc* 184.

b) O człowieku: pogromca (4) :

Wyrażenie: »młot heretyków, kacerzów« (3:1): Heretykom [Antonijusz] był bårzo łrog/ [...] iawnie ie y z ich łromotą przekonywał; tåk ifz go młotem Heretyków zwáli. *SkarŻyw* 545, 545 *marg*; Hofius Kårdynał młot kåcerzów teråźnieyłzych. *ReszPrz* 26 *marg*, 26.

a. *Symbol narzędzia używanego przez kowali (2)* : przetoż oni [mnisi jezuci] to też łobie rzemięłło [kowlstwo, które mnisi mylnie uważali za rzemiosłó św. Józefa i Pana Jezusa] polubiwłzy mniemáli żeby w tym żywot Iezufów nålepiewyråźili/ gdyby go w tym rzemięłle nålładowáli: åle nie w tym/ żeby rzemięłło to robili: bo to nå tåtusię cięłżkå/ åle tylko/ żeby młot nå kåpicy wyłzyty nołili. *CzechEp* 65, 65.

b. *Narzędzie do wbijania pali; fistuca, malleus stiparius, pavicula Mącz (3)* : Fistuca, Młot/ Kula Kloc åłbo Båran/ Tåran którým pale å zwålżczå mołtowe w ziemię wbiyåyå/ Też którým kåmienie w ziemię pobiyåyå kiedy brukuyå. *Mącz* 128d, 285a, 416d.

c. [*Rodzaj broni:* A na kådå zchaczkę do Czechu niemåiå przy sobie miecz mieczów, kordów, kieiczów, Siekierok, młotów y inszych włżeliåkich broni *MetrKor* 117/445.]

d. *Mięłlica do tarcia przędziwa (1)* : stuparius malleus, Tårlicå/ trzepåczkå åłbo młot do tarcia przędziwå. *Mącz* 423d.

2. n-pers (1) :

Zestawienie (1): pofłala potym pyenyadze the czorcze wyofkovey do szyerakowa przełz woycziecha młotha *LibMal* 1551/164.

Synonimy: **1.b.** *baran, kula, taran.*